

efectuades en la reedició de 1513. D'altra banda, encara que Escartí ha seguit en molts passos la puntuació proposada per Miquel i Planas —d'on han begut, d'altra banda, tots els editors posteriors a l'erudit català—, cal ressaltar que en aquesta edició s'ha optat per alleugerir l'impacte visual del profús text de l'abadessa, introduint punts i a banda i altres convencions gràfiques que en faciliten la lectura i mostren adequadament l'estil directe dels fragments on s'usa aquest. El text de sor Isabel, com era d'esperar, ha estat respectat pel que fa al lèxic, la morfologia i la sintaxi, i només s'han modificat qüestions de grafies que no afectaven el resultat final, però que, tanmateix, permetien acostar adequadament l'escrit medieval als lectors dels nostres temps. També s'han introduït els símbols gràfics —accents, dièresis, guions, apòstrofs...— del català actual. En l'edició, que no pretén ser una *editio critica*, consten, però, interessants notes a peu de pàgina amb comentaris textuais o sobre qüestions lingüístiques i que vénen a completar l'abundant i molt útil glossari que tanca aquest volum (pp. 591-605).

Un treball d'aquestes dimensions és evident que requereix un esforç considerable per part de l'autor i, també, per part de la Institució Alfons el Magnànim, que inverteix en una obra que, sens dubte, està destinada a fer justícia a una autora de clara dimensió europea com va ser sor Isabel de Villena, injustament oblidada durant molts anys i que, fins ara mateix, només podia ser adquirida en edicions antigues i en llibreries de vell. Donem la benvinguda, doncs, a un treball com aquest, que està cridat a convertir-se en obra de referència sobre l'escriptora i en edició base per als estudiosos de la seva obra.

ANTONIO CORTIJO
University of California, Santa Bárbara

Fabrice Corrons & Sandrine Frayssinhes Ribes (coord.), *Lire Carme Riera. À propos de «La meitat de l'ànima» / Llegir Carme Riera. A propòsit de «La meitat de l'ànima»*, Éditions de la Tour Gile, 2010, 347 pp.

Els monogràfics sobre l'obra d'un determinat autor o autora, confegits per diverses veus crítiques, sempre corren el perill d'acabar essent un cul-de-sac que, a part de versar sobre els diferents *topoi* amb què els crítics es distrauen autocontemplant-se, creen uns *espais imaginats* de lectura que monopolitzen els eixos interpretatius possibles.

En el moment, però, que ens trobem en el cas contrari, recuperem la nostra tasca de lectors o lectores pel fet que se'ns demana un nou entrenament de la mirada crítica i un posicionament, en qualitat d'intensitat i rigorositat, respecte a les noves propostes. Sigui com sigui, *Lire Carme Riera. À propos de «La meitat de l'ànima» / Llegir Carme Riera. A propòsit de «La meitat de l'ànima»* (2010) no només s'adscriuria en aquest segon grup sinó que els coordinadors, Fabrice Corrons (Université Lumière Lyon 2) i Sandrine Frayssinhes Ribes (Université Paul-Valéry Montpellier III), han assumit la responsabilitat que comporta l'ambició de compondre un monogràfic bilingüe en estructura (francès-català) i trilingüe en continguts (francès, català i castellà) destinat a ser l'obra de referència actual sobre la narrativa rieriana.

Fa ben bé 10 anys de la publicació del recull *El Mirall i la màscara* (a cura de Lluïsa Cotoner), que va suposar un punt d'inflexió en l'assentament dels eixos centrals de la producció literària de Carme Riera. Tanmateix, és moltíssima la bibliografia, tant nacional com internacional, que ha intentat desmuntar l'engranatge íntim de l'escriptura de l'autora, amb la qual cosa la pluralitat de metodologies teòriques i pràctiques que s'han ofert per a definir els temes epicèntrics i resseguir les tècniques narratològiques de Riera, evidencia una trajectòria literària sense fissures, que no admet cap camisa de força i que exigeix als estudiosos una *mise au point* permanent. Així mateix, la crítica s'ha aturat en les relacions de seducció i matèria narrativa, en la vinculació del feminisme i postcolonialisme, propulsant la reflexió cap als discursos de resistència respecte els diferents *textos* homogeneïtzadors i estructuradors del poder fàctic; és en l'alteritat des de tots els seus vessants, ja sigui en sentit d'estrangeria o com a tret idiosincràtic de la identitat, on trobem els recursos més reconeguts: el desdoblament, la màscara o la seducció de l'altre. S'ha centrat, també, en el *jeux* i l'*enjeux* de les estratègies narratives —tan rellevants en les obres ficcionals com autoficcionals de Riera, que sempre presenten noves negociacions amb el dit pacte de lectura— i un llarguíssim etcètera.

Amb tot plegat, l'aparició de *Lire Carme Riera* es converteix en una iniciativa de continuïtat en l'actualització d'aquests estudis i, concretament, de la novel·la *La meitat de l'ànima*; a més d'ordenar tota la casuística que envolta l'aparat crític rierià sota el lúcid títol «Per a una bibliografia necessàriament incompleta de l'obra de Carme Riera». Abans, però, de submergir-nos en els continguts, cal fer emergir un dels aspectes més singulars del monogràfic, que ens permet representar-lo com un conjunt de seqüències, conformades, al seu torn, de diferents plans i escenes, disposades a capturar en

un mateix enquadrament espaciotemporal l'escriptora, l'escriptura i el fet d'escriure. Estem parlant del caràcter polifònic que marca i condiciona l'estructura paratextual del recull. Les veus crítiques dialoguen, sobretot, amb *Dins el darrer blau* i *La meitat de l'ànima*, i, en moltes ocasions, amb la mateixa autora, a partir de fragments d'entrevistes, etc. Això, aparentment, no tindria cap rellevància si la primera part, que ha pres per títol la coneguda pregunta de «qui sóc i per què escric», no s'obris amb un apartat de Fabrice Corrons, la intenció del qual és proposar una biografia «plurielle et fragmentaire» de Riera, en què es construeix i es simula una entrevista a partir de preguntes realitzades per veus, mitjans i anys diferents. Aquest format provoca l'efecte de teixir les manifestacions d'una subjectivitat que, per aquest motiu, adquireix una presència múltiple i constitutiva d'una veu que anirà ressonant al llarg de tot el llibre i, sobretot, al llarg d'aquest primer capítol, que es presenta com un retrat de l'escriptora i de la seva narrativa.

Atès això, aquesta polifonia que obre el monogràfic esdevindrà la sintaxi que permetrà la concatenació de les seqüències crítiques, de les quals a la «première partie», en són clars els plans i l'escena. Per escena, tindriem l'article de Stewart King (Monash University), que fa ingressar l'obra de Riera dins de la panoràmica de la narrativa catalana, des de la seva explosió als anys 70 fins a la recent fira del llibre de Frankfurt. Potser sobta la retrospectiva un pèl pedagògica de context historicoliterari, que per a molts seria refrescar la memòria històrica. Però si no ens allunyem massa de l'objectiu del volum d'obrir els estudis crítics rierians a ulls internacionals, veurem que respon a la necessitat d'assentar una trajectòria literària dins del *continuum* literari català no necessàriament conegut i certament significatiu per copsar les múltiples lectures que la seva narrativa ofereix. Els plans que presenten aquestes primeres seqüències són claus en l'elaboració del retrat de l'escriptura de Riera i, altrament, tenen un paper hipertextual, ja que presenten dos dels ítems que apareixen en el segon i tercer capítol: narrar la identitat i l'escriptura com a procés de construcció d'una subjectivitat. Françoise Jouanna (Lycée Eugène Delacroix Maison-Alfort) i Beatriz Calvo (Université Libre de Bruxelles), treballen sota aquests conceptes. En el primer cas, es posa l'accent en els trets idiosincràtics de la llengua o llengües literàries de Riera, per elaborar un estudi exhaustiu de les relacions que s'estableixen entre l'ús del mallorquí i la reivindicació d'una identitat lingüística. Així, el pluralisme lingüístic rierià, complementat amb la diversitat de registres que presenta la novel·la *Dins el darrer blau*, esdevé un exemple idoni per treballar un estil narratiu intrínsecament lligat a la reflexió sobre la com-

plexa realitat sociolingüística de les Illes Balears. En el segon cas, ens endinsem en un altre repte conceptual, que és el de llegir l'obra de Riera des dels estudis de l'*écriture féminine*, utilitzant la terminologia d'Hélène Cixous. Tornem a topar amb un article que té una aparença introductòria i d'esbós sobre la ginocrítica i els posicionaments de caràcter ontològic que se'n deriven. No obstant això, davant d'una tradició crítica catalana una mica impermeable als plantejaments teòrics i epistemològics proposats per la crítica literària feminista, introduccions com les que proposa Calvo suposen un diàleg més que necessari, tenint en compte que les reflexions entorn de l'escriptura i la recerca de les representacions d'una subjectivitat femenina circumscriuen l'obra de la novel·lista.

Amb això, es clou el retrat de l'escriptura de Riera, no sense abans tornar a l'efecte polifònic del monogràfic, aquesta vegada, però, amb una entrevista a Carme Riera realitzada per Carles Cortés, la qual fa de pont per entrar a les pàgines que segueixen, perquè un dels motius que vertebrèn la xerrada és *La meitat de l'ànima*. Així, el volum focalitza la mirada crítica entorn de l'esmentada novel·la i s'erigeixen dos capítols destinats a revisar i actualitzar detalladament les posicions de lectura: «La quête identitaire dans *La meitat de l'ànima*» i «Pour une lecture complice».

Seguint la nostra isotopia cinematogràfica, aquesta vegada els plans i les escenes són macroestructurals. Aquestes darreres vénen marcades pels dos espais conceptuals que trobem en els títols dels capítols: identitat i lectura, tot i que aquest darrer evoca el seu absent, l'escriptura. A la primera escena li corresponen tres plans, que podríem definir de la manera següent: lectures psicoanalítiques i la figura de l'altre, punts cardinals de la construcció d'una identitat i acrobàcies narratives de seducció.

Els articles de María Pilar Rodríguez (Universidad de Deusto) i Neus Carbonell (Universitat Oberta de Catalunya), configuren el primer pla, amb la proposta d'una lectura de les figures materna i paterna de la protagonista/narradora sota els postulats de Freud i Jung; i, resseguint les tesis lacanianes del desig i l'escriptura, Carbonell treballa de forma molt concisa com té lloc en la protagonista la construcció del «Nom del pare», és a dir, la transformació de la metàfora paterna a l'escriptura com a símptoma.

L'espai i la memòria esdevenen uns dels punts cardinals de la narrativa identitària de Riera. Així ho ha presentat ja l'article de Françoise Jouanna sobre identitat i paraula mallorquina i ho ratifiquen els articles de M. Àngels Francés i Anna Esteve (Universitat d'Alacant), on trobem conclusions com «La identitat sentida, que uneix espai i llengua amb parts metafòriques del cos de la protagonista, emana de l'illa d'una

forma clara i irrefutable» o «Una narració en primera persona que s'enfila sobre una xarxa de records i d'oblits que van revelant-se decisius en el camí de la reconstrucció de la protagonista». En ambdós casos se'ns mostra que la identitat acaba essent una construcció *in progress* que els lectors o lectores, igual que la protagonista de *La meitat de l'ànima*, hem d'anar reconeixent i reconfigurant, pel fet que no és representada precisament per la seva unicitat cartesiana, sinó, més aviat, per la seva condició fragmentària i en constant reformulació. Atès això, l'engranatge narratiu es converteix, així, en un dels centres de l'exegesi de la novel·la que més consideració rep per part de la crítica, tal com demostra el pla que hem anomenat acrobàcies narratives de seducció. Aquest el configuren, per una banda, l'estudi de l'ús del mirall, del qual Antònia Ramon Villalonga (Universités Lumière Lyon 2 / Jean Monnet) metaforitza la funció retòrica a través de la imatge d'un retrovisor: «La literatura de Carme Riera seria un mirall retrovisor sense el qual seria impossible anar endavant»; i, per altra banda, una de les anàlisis més contundents del volum, la de Carme Gregori (Universitat de València), que s'enfronta, entre altres coses, a interpretar la textualització de la comunicació literària, ja no tan sols des de la seva presència metafòrica en la novel·la, sinó des de la seva tematització. Així Gregori s'arrisca a cartografiar els diferents plans de comunicació que se sustenten en una pluralitat de co-implicats («narradora/autora i narratori /lector»), i acaba observant com aquesta macroestructura narrativa té un efecte imminent en la construcció «identitària de la narradora».

Amb tot això, el llibre aconsegueix que els dos espais conceptuals que definien les escenes, identitat i escriptura estableixin una intimitat, fins al punt que creen espais de lectura recíprocs. Així, entrem en el tercer capítol, els articles del qual mantenen un diàleg en obert amb tots els discursos que els precedeixen. Meri Torras (Universitat Autònoma de Barcelona) estableix una nova sintaxi de l'alteritat com a «matèria i motor de l'escriptura». Sandrine Frayssinhes Ribes aprofundeix en l'enfocament de l'*écriture féminine*, de la mateixa manera que Maria Dasca (Université Paris-Sorbonne, Paris IV) continua desenvolupant les vicissituds de la inscripció del jo en tant que subjectivitat textual. Per acabar, doncs, de citar aquestes lectures en diàleg, no podem deixar d'esmentar l'intens article de Jennifer Houdiard (Université du Havre), que endega una identificació dels diferents subgèneres narratius que coparticipen a *La meitat de l'ànima*, i com aquests són manipulats i transformats en un estil poc categoritzable. Talment, ja trobàvem a faltar un article de Lluïsa Cotoner, en el qual analitza la ironia com a recurs retòric singular en la trajectòria narrativa de l'autora i en fa un

seguiment valoratiu passant per *Dins el darrer blau*, *Epitelis tendríssims*, *Contra l'amor en companyia i altres relats* i *Amb ulls americans*.

Arribats aquí, només podem afegir que les seqüències crítiques requerien d'un bon final i quin millor que sis breus proses de Carme Riera, les quals afegeixen a la polifonia del volum una *amplificatio* exponencial i ens recorden que encara hi ha moltes veus per avenir.

MARTA FONT I ESPRIU
Universitat de Barcelona

F. Carbó, C. Gregori, G. López-Pampló, R.X. Rosselló & V. Simbor, *La literatura davant el mirall. Ironia i metaliteratura en l'època contemporània*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011, 208 pp.

El llibre que ressenyem és la tercera edició d'una sèrie de treballs centrats en l'estudi de la ironia en la literatura catalana contemporània i que van començar el 2006 amb un monogràfic en el número 41 de la revista *Caplletra* (2006), titulat «Usos de la ironia en la literatura catalana contemporània». El 2008 va aparèixer també en Publicacions de l'Abadia de Montserrat un altre conjunt d'estudis que continua la línia de recerca encetada dos anys abans: *El bricolatge literari. De la paròdia al pastitx en la literatura catalana contemporània*. Així mateix, la tasca del Grup de Recerca de Literatura Contemporània de la Universitat de València es completa fins ara amb un banc de dades bibliogràfiques en Internet sobre ironia, pastitx i paròdia (<<http://www.uv.es/ironialitcat>>). Tots aquests treballs s'emmarquen, sens dubte, dins de la crítica literària postmoderna per diferents motius. D'una banda, els estudis emfatitzen la dimensió intertextual de les obres literàries que analitzen, reflectida en els complexos fenòmens de paròdia, pastitx i al·lusió; la intertextualitat dóna compte del caràcter tancat de les referències literàries, que remetien a la literatura mateixa i no a la realitat externa, poc atractiva per als escriptors postmoderns. D'altra banda, s'ocupen de la ironia en el sentit descrit per Umberto Eco, és a dir, una ironia que no destrueix el passat, sinó que el revisa. Finalment, subratllen el «narcisisme» de les tècniques narratives, és a dir, aquelles que presten atenció als seus objectius i als seus processos per posar-los en entredit i, per tant, desnaturalitzar el contingut que farceix les obres.